

ویژگی‌های روانشناختی مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز

شاپور ظریفیان^{*}، اسماعیل پیش‌بهار، محسن عادل‌ی ساردوئی و امید شریفی^۱

(دریافت: ۹۱/۷/۲۲؛ پذیرش: ۹۳/۱۱/۲۷)

چکیده

امروزه کارآفرینان را موتور محرکه توسعه و رشد اقتصادی می‌دانند و از عناصر ضروری ایجاد و توسعه کسب و کارهای جدید و اشتغال‌زایی به شمار می‌آورند. با توجه به درصد بالای بیکاری فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی، ایجاد و تقویت روحیه کارآفرینی در دانشجویان این رشته می‌تواند نقش مهمی در اشتغال‌زایی آن‌ها ایفا کند. این پژوهش توصیفی - همبستگی با هدف شناسایی وضعیت کارآفرینی در دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز و عوامل مؤثر بر آن به منظور طراحی نظام آموزشی مبتنی بر کارآفرینی انجام پذیرفت. جامعه آماری تحقیق ۵۵۰ نفر از دانشجویان دانشکده کشاورزی بودند که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۹۰ نفر تعیین و بطور تصادفی ساده انتخاب شدند. متغیر وابسته تحقیق، وضعیت کارآفرینی دانشجویان بود. برای برآورد وضعیت کارآفرینی دانشجویان از مدل رگرسیون لاجیت طبقه‌بندی شده استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که ۶۵/۳ درصد دانشجویان غیرکارآفرین، ۲۱/۱ و ۱۳/۶ درصد نیز به ترتیب در وضعیت کارآفرین ضعیف و کارآفرین بالقوه قرار داشتند. این امر بیان‌کننده لزوم بازنگری در محتوای برنامه آموزشی جهت تقویت و توسعه روحیه کارآفرینی در دانشجویان می‌باشد. نتایج برآورد مدل لاجیت طبقه‌بندی شده نشان داد که از ویژگی‌های روانشناختی مورد مطالعه ریسک‌پذیری، توفیق‌طلبی و خلاقیت بر کارآفرینی دانشجویان مؤثر می‌باشند. همچنین، کارآفرینی در دانشجویان مقطع کارشناسی نسبت به کارشناسی ارشد و دانشجویانی که درس کارآفرینی را گذرانده بودند نسبت به سایر دانشجویان بیشتر بود.

واژه‌های کلیدی: توفیق‌طلبی، خلاقیت، کشاورزی، ریسک‌پذیری، کارآفرینی، مدل رگرسیون لاجیت.

^۱ - به ترتیب، دانشیار گروه ترویج و توسعه روستایی دانشگاه تبریز، استادیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، و مربیان دانشکده کشاورزی دانشگاه جیرفت، جیرفت، ایران.

*- مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: Zarifian@tabrizu.ac.ir

مقدمه

در شرایط کنونی به دلیل کاهش سرمایه‌گذاری در اقتصاد کشور، بهره‌وری پایین و گرایش به تعدیل نیروی انسانی در سازمان‌های دولتی، ورود فارغ التحصیلان دانشگاهی به بازار کار، بیکاری را به معضل بزرگ اقتصادی و اجتماعی بدل کرده است. به گزارش مرکز آمار ایران، هر ساله به‌طور میانگین هشتصد هزار نفر وارد بازار کار ایران می‌شوند که اغلب از تحصیلات دانشگاهی برخوردار هستند، اما دولت توان کافی برای ایجاد کسب و کار جدید را ندارد (حسینی لرگانی و همکاران، ۱۳۸۷). با این اوصاف باید گفت که اقتصاد ایران شاهد وقوع پدیده بیکاری فارغ التحصیلان آموزش عالی در سال‌های آتی خواهد بود که آثار و پیامدهای منفی این پدیده بر اقتصاد، اجتماع، فرهنگ و نظام آموزشی بسیار گسترده و قابل تأمل است (کبیری و همکاران، ۱۳۸۶). متأسفانه شواهد بیان‌گر آن است که میزان بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی بسیار بالا می‌باشد، که نشان دهنده ناتوانی دانشگاه در مجهز نمودن دانش‌آموختگان خود به علم همراه با عمل است و مؤید این مطلب می‌باشد که دانشکده‌های کشاورزی برای گسترش و ترویج کارآفرینی در بین دانشجویان و دانش‌آموختگان خود با تنگناهایی مانند نبود کارآیی لازم نظام آموزش عالی در بخش کشاورزی، نبود یک الگوی مشخص برای کارآفرینی نیروهای دانش‌آموخته، دیر بازده بودن سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نبود هماهنگی مورد نیاز با ساز و کار مناسب بین نهادهای اجرایی و متولی امر کارآفرینی روبرو هستند (ملکی و رستمی، ۱۳۹۲). این در حالی است که بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اصلی فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال‌زایی در کشور است، و به گزارش خبرگزاری ایسنا، سهم اشتغال آن از کل اشتغال کشور از ۵۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۱۸/۹ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته و بحران بیکاری دانش‌آموخته‌های این بخش در دهه اخیر توان بخش کشاورزی ایران را در ایجاد اشتغال با تردید مواجه ساخته است.

امروزه کارآفرینان را موتور محرکه توسعه و رشد اقتصادی و از عناصر اصلی توسعه و ایجاد کسب و کارهای جدید برای استفاده بهینه از منابع می‌دانند. به‌طوری‌که همبستگی بالایی بین کارآفرینی و رشد اقتصادی در کشورهای با ساختار اقتصادی و اجتماعی مشابه با کشور

ما گزارش شده است (احمدپور داریانی، ۱۳۸۲). لذا، اگر دانشگاه‌ها در عصر جدید به دنبال رفع معضل بیکاری دانش‌آموخته‌های خود باشند بایستی دانشگاه‌هایی پویا بوده و به دنبال تقویت وضعیت کارآفرینی دانشجویان باشند و بتوانند ارزش‌های تخصصی و مدیریتی را تلفیق کنند تا فارغ التحصیلان بخش‌های مختلف دانشگاهی از جمله کشاورزی بتوانند ضمن توانایی در ایجاد کسب و کارهای جدید موجب افزایش تولید، ارزش افزوده نهاده‌ها، درآمد ملی و اشتغال‌زایی شوند (Clark, 2004).

با توجه به اهمیت کشاورزی در اقتصاد ملی و اشتغال، فعالیت‌های کارآفرینان به عنوان پاسخی به رکود و مشکلات موجود در این بخش و همچنین به عنوان یک استراتژی بقا برای خانوار روستایی و رفع معضل بیکاری فارغ‌التحصیلان و جوانان در جامعه مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، شناسایی وضعیت کارآفرینی دانشجویان این رشته و میزان برخورداری آنان از ویژگی‌های کارآفرینان می‌تواند به مسئولان نظام آموزش عالی در ایجاد تغییر در برنامه‌های آموزشی متناسب با تربیت افراد کارآفرین برای جامعه و یا تدوین طرح‌های حمایتی از دانشجویان کارآفرین کمک شایانی نماید.

در مطالعات کارآفرینی اغلب از رویکردهای شبکه‌ای، رفتاری و ویژگی‌ها بهره گرفته می‌شود (زمانی و شریف زاده، ۱۳۸۴). در پژوهش حاضر نیز رویکرد ویژگی‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. در این رویکرد ویژگی‌های مشترک کارآفرینان بیشتر مد نظر بوده و خصیصه‌های روانشناختی و فردی مؤثر بر کارآفرینان مورد بررسی قرار گرفت نتایج مطالعات نشان می‌دهد که کارآفرینان از ریسک‌پذیری بالاتری برخوردار می‌باشند و ریسک فعالیت‌های اقتصادی را به نحو مطلوبی مدیریت می‌کنند (هاشمی داران، ۱۳۸۴؛ هزارجریبی، ۱۳۸۲؛ Howard, 2004؛ Lumpkin & Erdogan, 1999؛ Olson, 2000). همچنین از ویژگی‌های بارز کارآفرینان توفیق طلبی می‌باشد. به عبارت ساده‌تر آن‌ها انگیزه بالاتری برای پیشرفت نسبت، به سایر افراد دارند (احمدپور داریانی و مقیمی، ۱۳۸۸؛ برومند نسب، ۱۳۸۲؛ هزارجریبی، ۱۳۸۲؛ Howard, 2004؛ Schein, 1994). یکی دیگر از ویژگی‌های روانشناختی که در کارآفرینان بارزتر می‌باشد، استقلال طلبی می‌باشد (عزیزی، ۱۳۸۲؛ کبیری و همکاران، ۱۳۸۶؛ Howard, 2004). تحقیق حسینی و همکاران (۱۳۸۸) نشان

پیش‌بینی رفتار کارآفرینی آن‌ها در آینده، حائز اهمیت ویژه است. همچنین شناسایی عوامل مؤثر بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان از این جنبه حائز اهمیت می‌باشد که بتوانیم با واکاوی دقیق ابعاد پیش‌بینی‌کننده رفتار کارآفرینانه دانشجویان، بستری مناسبی را برای فراهم نمودن تصویر واضح‌تری برای چگونگی شکل‌گیری نگرش دانشجویان در جهت توانمندی برای رفتار کارآفرینانه و خلاقانه در دانشگاه به وجود آورد. از سوی دیگر با توجه به مشکل اشتغال خصوصا در میان دانشجویان رشته‌های کشاورزی و لزوم پرورش فعالیت‌های کارآفرینانه در میان آنان این مطالعه می‌تواند با بررسی برخی از عوامل مؤثر بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان زمینه مناسب برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه را در میان آنان شناسایی نماید.

بر همین اساس، هدف تحقیق آن است تا ابتدا وضعیت کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز را به عنوان جامعه آماری، مورد ارزیابی قرار داده و سپس با استفاده از مدل اقتصادسنجی لاجیت طبقه بندی شده عوامل مؤثر بر تقویت روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان رشته‌های کشاورزی دانشگاه تبریز به این پرسش پاسخ دهد که چه ویژگی‌های روانشناختی و شخصیتی می‌تواند منجر به بروز روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان شود و همچنین میزان تأثیر ارائه درس کارآفرینی و همچنین تحصیل دانشجو در مقطع بالاتر بر بهبود روحیه کارآفرینی دانشجویان سنجیده شود و در نهایت با استفاده از نتایج تحقیق بتوانیم پیشنهادها را به‌پردی مناسب برای تقویت وضعیت کارآفرینی دانشجویان در اختیار برنامه‌ریزان و مسئولان ذی‌ربط قرار دهیم.

روش پژوهش

تحقیق از نظر هدف کاربردی می‌باشد که نتایج آن می‌تواند به منظور رشد و توسعه قابلیت کارآفرینی دانشجویان مورد استفاده مسئولان آموزش عالی قرار گیرد. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش از نوع تحقیق توصیفی - همبستگی می‌باشد و از نظر گردآوری داده‌ها و درجه کنترل متغیرهای تحقیق در زمره تحقیقات پیمایشی تقسیم بندی می‌شود.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که کارآفرینی در بین افراد دارای سطوح متفاوتی است که می‌توان از آن جمله به سه سطح غیر کارآفرین، کارآفرین ضعیف و کارآفرین

داد که آموزش فوق برنامه مهارت شغلی، تدریس خلاق، محتوای درسی، مهارت علمی و عملی، برنامه‌ریزی درسی کارآفرینانه و فضای رقابتی درسی از عوامل تأثیرگذار بر روحیه کارآفرینی دانشجویان می‌باشند. در پژوهش خسروی پور و سلمان‌پور (۱۳۹۰) عوامل روش تدریس، مدیریت آموزشی، محتوای برنامه، ویژگی شخصیتی دانشجویان و آموزشگران، امکانات و تجهیزات آموزشی بر توانمندی کارآفرینانه دانشجویان تأثیرگذار شناخته شدند. تحقیق هوشمندان و همکاران (۱۳۹۰) نیز نشان داد ۵۲ درصد هنرجویان هنرستان‌های استان زنجان از روحیه کارآفرینی در سطح بالایی برخوردارند و بین وضعیت کارآفرینی هنرجویان در سال‌های تحصیلی مختلف تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. از طرف دیگر مرادی و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند که از میان مؤلفه‌های اطلاعاتی - ارتباطی، متغیرهای به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، به‌روز بودن اطلاعات حرفه‌ای و مهارت‌های ارتباطی تأثیر معنی‌داری بر توسعه کارآفرینی سازمانی در مدیریت ترویج کشاورزی استان کرمانشاه دارند. محققین دیگر از جمله: شین (Schein, 1994)، فارس (Faris, 1999)، پوستیگو (Postigo, 2002) و هزارجریبی (۱۳۸۲) معتقدند که مهم‌ترین خصیصه‌ای که کارآفرینان را از سایرین متمایز می‌سازد، خلاقیت و نوآوری است. ویژگی‌های فردی و اقتصادی نیز می‌تواند بر وضعیت کارآفرینی مؤثر باشند، به‌طوری‌که برخی از مطالعات نشان داده است که بین درآمد ماهیانه خانوار و کارآفرینی رابطه‌ای مثبت وجود دارد و هم چنین کارآفرینی در بین مردان بیشتر از زنان گزارش شده است (قوامی و لطفعلی‌پور، ۱۳۸۷؛ حسینی و عزیز، ۱۳۸۵؛ Postigo, 2002).

با نگاه کلی به پژوهش‌های پیشین در زمینه کارآفرینی به این نتیجه می‌رسیم که در این تحقیق قصد داریم وضعیت روحیه کارآفرینی دانشجویان را بر اساس مطالعات صورت پذیرفته به طبقات مختلف تقسیم کنیم و در نهایت با بکارگیری مدل لاجیت طبقه‌بندی شده به بررسی میزان نقش متغیرهای مورد مطالعه بر روحیه کارآفرینی نمونه مورد مطالعه بپردازیم. دریک جمع‌بندی و نظر به بیشترین سهم بیکاری دانشجویان رشته‌های کشاورزی از نرخ بیکاری دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی می‌توان گفت که مجموعه‌ای از متغیرهای شخصیتی، روانشناختی و عوامل محیطی بر میزان کارآفرینی دانشجویان مؤثر می‌باشند و مطالعه سنجش روحیه کارآفرینی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن در جهت

می‌گردند در این رابطه $\Phi(0)$ نشان دهنده تابع توزیع نرمال استاندارد (Standard Normal Density Function) می‌باشد (برومند نسب، ۱۳۸۲).

$$\begin{aligned} \partial p(Y_j = 0) / \partial X_j &= -\phi(X_j \beta) \beta \\ \partial P(Y_j = 1) / \partial X_j &= [\phi(\lambda_1 - X_j \beta) - \phi(\lambda_2 - X_j \beta)] \beta \\ \partial p(Y_j = j) / \partial X_j &= 1 - \phi(\lambda_{j-1} - X_j \beta) \end{aligned} \quad (۴)$$

جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز (۵۵۴ نفر) بودند. حجم نمونه مورد نیاز برای جمع‌آوری اطلاعات بر اساس فرمول کوکران، ۱۷۸ نفر برآورد شد، اما به منظور افزایش قابلیت اعتماد نتایج حجم نمونه به ۱۹۰ نفر افزایش یافت که به طور تصادفی از میان جامعه آماری انتخاب شدند. از این تعداد حدود ۵۳ درصد (۱۰۰ نفر) دانشجوی مقطع کارشناسی و بقیه دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد (۹۰ نفر) از تمامی گروه‌های آموزشی دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز بودند.

ابزار تحقیق، پرسشنامه با سوال‌های بسته پاسخ بود که در قسمت اول، ۲۵ گویه برای برآورد وضعیت کارآفرینی دانشجویان و در قسمت دوم از آزمون‌های استاندارد شده توفیق‌طلبی دیدیتو (Daiditiv) (اورعی یزدانی، ۱۳۷۳)، استقلال‌طلبی و ریسک‌پذیری هیسریچ و پیترز (Hisrich & Pitters) و خلاقیت تورنس (Torrens) استفاده گردید (زمانی و شریف‌زاده، ۱۳۸۵). به منظور اطمینان از پایایی ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه تحقیق در نمونه ۳۰ نفری از دانشجویان تکمیل و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای وضعیت کارآفرینی برابر ۰/۷۶ برآورد گردید و برای بخش‌های توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری و خلاقیت این ضریب به ترتیب: ۰/۷۲، ۰/۸۱، ۰/۷۷ و ۰/۷۹ برآورد شد که پایایی پرسشنامه تحقیق را تأیید می‌نمود. قابل ذکر است که روایی قسمت‌های مختلف پرسشنامه از سوی متخصصان ذی‌ربط مورد تأیید قرار گرفته بود.

خلاصه‌ای از متغیرهای تحقیق شامل متغیر وابسته و متغیرهای مستقل به همراه سطح و واحد اندازه‌گیری آن‌ها در جدول ۱ ارائه گردیده است. همان‌طور که در جدول مذکور مشاهده می‌شود متغیر وابسته در سه سطح اندازه‌گیری شده است که در قسمت قبل به طور مفصل به آن اشاره شد. از متغیرهای تحقیق متغیر سن و درآمد

بالقوه اشاره نمود. بر همین اساس وضعیت کارآفرینی دانشجویان (متغیر وابسته) در این پژوهش بر اساس امتیاز کسب شده از پاسخ به گویه‌های پرسشنامه اصلاح شده گیفورد و مانکوزو (زمانی و شریف‌زاده، ۱۳۷۳) با استفاده از رابطه ۱ در سه گروه طبقه بندی شد.

$$Y_j = \begin{cases} 0 & \text{if } Y_j \leq \lambda_1 \\ 1 & \text{if } \lambda_1 < Y_j \leq \lambda_2 \\ 2 & \text{if } \lambda_2 < Y_j \end{cases} \quad (۱)$$

در رابطه فوق λ_j به عنوان حد بحرانی (Threshold) هر یک از طبقات شناخته می‌شود. در این رابطه ۰، ۱ و ۲ به ترتیب کد اختصاص داده شده به وضعیت کارآفرینی آزمودنی‌ها می‌باشد که آن‌ها را در سه طبقه: غیرکارآفرین، کارآفرین ضعیف و کارآفرین بالقوه نشان می‌دهند. عوامل مؤثر بر وضعیت کارآفرینی با استفاده از رابطه ۲ توضیح داده شده است.

$$Y_j = X_j' \beta + \varepsilon_j \quad (۲)$$

که در رابطه فوق Y_j ، X_j و β به ترتیب بیانگر وضعیت کارآفرینی فرد زام، برداری از متغیرهای مستقل توضیحی و بردار ضرایب متغیرهای وارد شده به معادله در حضور سایر متغیرهای مستقل می‌باشد. همچنین ε_j خطای مدل است که توزیع آن نرمال فرض شده است. رابطه ۳ احتمال اینکه هر یک از آزمودنی‌ها در هر یک از طبقات مشاهده شوند را نشان می‌دهد که در آن $F(0)$ تابع توزیع تجمعی از ε_j می‌باشد.

$$\begin{aligned} \text{Pro}(Y_j = 0 | X_j, \beta, \lambda) &= F(\lambda_1 - X_j \beta) \quad (Y_j = 0) \\ \text{Pro}(Y_j = 1 | X_j, \beta, \lambda) &= F(\lambda_2 - X_j \beta) - F(\lambda_1 - X_j \beta) \\ \text{Pro}(Y_j = 2 | X_j, \beta, \lambda) &= 1 - F(\lambda_2 - X_j \beta) \end{aligned} \quad (۳)$$

برای برآورد رابطه ۲ با توجه به مقیاس اندازه‌گیری متغیر وابسته ملزم به استفاده از مدل لاجیت طبقه‌بندی شده (Ordered Logit Model) هستیم. همچنین لازم به ذکر است که ضرایب برآورد شده در مدل‌های لاجیت به شکل مستقیم تفسیرپذیر نیستند، که به این منظور از اثرات نهایی متغیرهای توضیحی بر متغیر وابسته استفاده می‌شود که این اثرات نهایی از طریق رابطه ۴ محاسبه

خلاقیت کم (۵۰ درصد) بود که بیان کننده سطح پایین خلاقیت در بین دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز می‌باشد و نشان از عدم رشد خلاقیت و نوآوری نزد دانشجویان طی دوران تحصیل در دانشگاه می‌باشد.

نتایج مربوط به پاسخ آزمودنی‌ها به میزان آشنایی با مرکز کارآفرینی دانشگاه، ارتباط ضعیف این مرکز را با دانشجویان بیان می‌کند. به طوریکه حدود ۶۲ درصد دانشجویان هیچ شناختی از مرکز و فعالیت‌های آن در سطح دانشگاه نداشتند. نتایج آزمون χ^2 فراوانی‌های مشاهده شده در مورد پاسخ به این سوال معنی‌دار بود و حاکی از قابل تعمیم بودن این نتیجه‌گیری به کل دانشجویان بود. از آنجایی که دانشگاه تبریز به عنوان یکی از دانشگاه‌های مجری «طرح کاراد» در دانشگاه‌های کشور می‌باشد این نتایج رضایت بخش نیست و بیان‌کننده شکاف ارتباطی شدید بین دانشجویان و این مرکز می‌باشد.

۵۹ درصد پاسخگویان دانشجویان پسر، حدود ۵۲ درصد دانشجوی مقطع کارشناسی و حدود ۲۸ درصد کل دانشجویان، درس مبانی کارآفرینی را گذرانده بودند. میانگین سن دانشجویان حدود ۲۴ سال بود و بیشترین فراوانی سنی در گروه ۲۲ تا ۲۵ سال قرار داشت.

جدول ۲ نتایج مربوط به مدل برآورد شده لاجیت را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود از متغیرهای توضیحی تحقیق که در جدول ۱ شرح آن‌ها ارائه گردید، پنج متغیر توفیق‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مقطع تحصیلی و گذراندن درس کارآفرینی تأثیر معنی‌دار بر کارآفرینی دانشجویان داشته‌اند که اثرات نهایی آن‌ها محاسبه شده و در جدول ۴ ارائه گردیده است.

نتایج تست والد (Wald χ^2 Statistic) در جدول ۲ این فرضیه را که تمامی متغیرهای توضیحی در مدل برآورد شده ارزش صفر دارند را بر اساس ارزش آماره این آزمون (۱۰۵/۶) و سطح معنی‌داری آن (۰/۰۰۱) قویا رد می‌کند. بنابراین، رابطه معنی‌دار بین متغیرهای توضیحی و کارآفرینی برقرار است. همچنین مقدار «آماره خوبی برازش (Pseudo-R)» مدل برآورد شده، نشان می‌دهد که ۷۰ درصد کل مشاهدات (معادل ۱۳۳ نفر) به درستی در سه طبقه تقسیم بندی شده‌اند که این امر قابلیت نسبتا بالای مدل جهت پیش‌بینی و توضیح رفتار متغیر وابسته

ماهیهانه در مقیاس اندازه‌گیری نسبی سنجیده شده‌اند و متغیرهای ریسک‌پذیری، توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، و خلاقیت نیز بر اساس پرسشنامه‌های استاندارد شده سنجیده شده‌اند. به صورتی که پس از محاسبه مجموع امتیاز هر فرد از مجموع گویه‌ها بر اساس میانگین و انحراف معیار کل نمونه مورد مطالعه (بر اساس شاخص کمر (Qamar)) آزمودنی‌ها را در سه سطح به لحاظ متغیر مورد مطالعه طبقه بندی نموده‌ایم. میزان آشنایی و شناخت دانشجویان از مرکز کارآفرینی با استفاده از یک سوال و در قالب مقیاس رتبه‌ای به ترتیب در پنج سطح با میزان شناخت هیچ، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد مورد پرسش قرار گرفت. متغیرهای جنسیت، مقطع تحصیلی و گذراندن درس کارآفرینی نیز از متغیرهای توضیحی تحقیق می‌باشند که به صورت اسمی (صفر و ۱) سنجیده شده‌اند.

یافته‌ها و بحث

جدول ۱ خلاصه‌ای از آمار توصیفی برخی از متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد، که بر اساس آن حدود ۶۵ درصد دانشجویان مورد مطالعه در دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز در گروه غیرکارآفرین قرار داشتند و تنها حدود ۱۳ درصد در گروه کارآفرین بالقوه قرار گرفتند. همچنین حدود ۶۲ درصد دانشجویان مورد مطالعه به لحاظ ریسک‌پذیری امتیازشان کمتر از میانگین و تنها ۳۸ درصد، بالاتر از میانگین بود، به عبارت دیگر اکثریت دانشجویان مورد مطالعه بیشتر ریسک‌گریز بودند که این امر، به لحاظ ماهیت توأم با ریسک فعالیت‌های کشاورزی چندان مناسب به نظر نمی‌رسد چرا که اگر به دنبال تربیت نیروی کارآفرین در بخش کشاورزی هستیم به لحاظ توأم بودن فعالیت‌های بخش کشاورزی با ریسک بایستی روحیه ریسک‌پذیری در دانش‌آموخته‌گان این رشته تقویت گردد.

نتایج بررسی توفیق‌طلبی دانشجویان حاکی از آن است که حدود ۵۱ درصد آزمودنی‌ها از نظر توفیق‌طلبی در طبقه کم و متوسط و ۴۹ درصد نیز در گروه با توفیق‌طلبی بالا قرار داشتند. همچنین بر اساس نتایج جدول ۱ بیشترین فراوانی متغیر استقلال‌طلبی در نمونه مورد مطالعه مربوط به گروه با استقلال طلبی بالا (۴۶/۳ درصد) بود.

میزان خلاقیت دانشجویان بر اساس تست خلاقیت تورنس سنجیده شد. حدود ۶۵ درصد دانشجویان امتیاز خلاقیت‌شان کمتر از متوسط بود. بیشترین درصد فراوانی نیز در طبقه با

کارآفرینی در بین دانشجویان مقطع کارشناسی از وضعیت بهتری برخوردار است که این امر می‌تواند به علت تمایل پایین دانشجویانی که توان و روحیه کارآفرینی بالایی دارند و ترجیح می‌دهند وارد چرخه تولید شوند تا به امر ادامه تحصیل در مقطع بالاتر بپردازند. علامت مثبت متغیر «گذراندن درس کارآفرینی» نشان می‌دهد که با ثابت نگه داشتن سایر متغیرها در مقدار میانگین‌شان احتمال مشاهده افراد کارآفرین در بین آزمودنی‌هایی که درس کارآفرینی را گذرانده‌اند نسبت به کسانی که این درس را نگذرانده‌اند بیشتر می‌باشد که این نتیجه تأییدی بر این مطلب است که با آموزش می‌توان در راستای تقویت روحیه کارآفرینی افراد برنامه ریزی نمود.

را تأیید می‌نماید. از متغیرهای مستقل کیفی، مورد مطالعه تحقیق مقطع تحصیلی و گذراندن درس کارآفرینی بر وضعیت کارآفرینی تأثیر داشته‌اند که به لحاظ آماری ضرایب برآورد شده به ترتیب در سطح ۱۰ و ۵ درصد معنی‌دار بودند.

قابل ذکر است که بر اساس ضرایب محاسبه شده، متغیر مقطع تحصیلی تأثیر منفی و متغیر گذراندن درس کارآفرینی تأثیر مثبت بر کارآفرینی دانشجویان داشته‌اند. علامت منفی متغیر مقطع تحصیلی نشان می‌دهد که احتمال مشاهده افراد با کارآفرینی بالا در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در مقایسه با دانشجویان مقطع کارشناسی کمتر می‌باشد، به عبارت دیگر روحیه

جدول ۱- مقیاس اندازه‌گیری و خلاصه آمار توصیفی برخی از متغیرهای تحقیق (درصد)

متغیر وابسته	مقیاس	غیر کارآفرین	کارآفرین ضعیف	کارآفرین بالقوه
وضعیت کارآفرینی	رتبه‌ای	۶۵/۶	۲۱/۱	۱۳/۶
متغیر مستقل		کم	متوسط	زیاد
ریسک‌پذیری	فاصله‌ای	۱۷/۴	۴۴/۲	۳۸/۴
توفیق‌طلبی	فاصله‌ای	۱۳/۲	۳۸/۴	۴۸/۴
استقلال‌طلبی	فاصله‌ای	۲۰	۳۳/۷	۴۶/۳
خلاقیت	فاصله‌ای	۵۰	۱۵/۸	۳۴/۲

جدول ۲- نتایج برآورد شده مدل لاجیت طبقه‌بندی شده برای عوامل مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان

متغیر	ضریب	آماره Z
عرض از مبدا	*** -۷/۱	-۶/۴
ریسک‌پذیری	** ۰/۱۸	۱/۹۵
توفیق‌طلبی	*** ۰/۳۳	۳/۵
خلاقیت	** ۰/۳۸	۲/۱
مقطع تحصیلی	* -۰/۴۸	-۱/۸
گذراندن درس کارآفرینی	*** ۱/۹	۴/۸
پارامترهای مدل		
λ_1	۲/۱	۶/۷
λ_2	۳/۹	۱۲/۳
تعداد مشاهدات	۱۹۰	
نسبت راست‌نمایی	-۱۱۴/۱	
آماره والد	۱۰۵/۶	
ضریب تبیین کاذب	۰/۷	
P- value	۰/۰۰۰	

***، ** و * به ترتیب معنی‌داری پارامتر برآورد شده را از نظر آماری در سطح ۱، ۵ و ۱۰ درصد نشان می‌دهد.

اثرات نهایی مدل برآورد شده، در جدول ۴ درج شده‌اند که این اعداد بیان‌کننده تغییرات اعمال شده بر متغیر وابسته (Yj) به لحاظ تغییرات متغیرهای توضیحی می‌باشند و از آنجایی که ضرایب برآورد شده تنها جهت تغییرات را نشان می‌دهند، تفسیر اثرات نهایی در مدل لاجیت طبقه‌بندی شده مفید به نظر می‌رسد. مجموع اثرات نهایی هر متغیر (هر سطر) برابر صفر است و این به دلیل آن است که مجموع احتمالات سه طبقه کارآفرینی برابر یک است. بنابراین مجموع تغییر در این احتمالات مقدار صفر را به خود می‌گیرد؛ به این مفهوم که افزایش در سطح احتمال سطح بالا (مثلاً کارآفرین بالقوه) به معنی کاهش احتمال در طبقه دیگر است. به منظور برداشت بهتر از مفهوم اثر نهایی تفسیر اثر افزایش یک واحدی در متغیر ریسک‌پذیری بر مشاهده هر طبقه مورد بررسی درنگاره ۱ به تصویر کشیده شده است.

قابل ذکر است که امکان لحاظ کردن همزمان برخی از متغیرهای توضیحی در مدل برآورد شده نهایی وجود ندارد. به گونه‌ای که در جدول ۳ مشاهده می‌گردد بین متغیر استقلال‌طلبی و توفیق‌طلبی ضریب همبستگی بالایی وجود دارد و همین‌طور بین متغیرهای جنسیت و ریسک‌پذیری نیز رابطه قوی برقرار است. نتیجه آنکه وارد کردن همزمان این متغیرها در مدل برآوردی آن را با مشکل هم‌خطی شدید مواجه می‌سازد. لذا در مدل نهایی فقط یکی از آن‌ها لحاظ شدند. برخلاف نتایج برخی از تحقیقات گذشته قوامی و لطفعلی‌پور (۱۳۸۶)، حسینی و عزیزی (۱۳۸۵) و پیتسکو (Pitescو, 2000) که اثر درآمد و سن را بر کارآفرینی مؤثر گزارش کرده بودند در این پژوهش به سبب انحراف معیار کوچک و تغییرات جزئی این دو متغیر میان دانشجویان مورد مطالعه، در مدل برآورد شده ضریب آن‌ها معنادار نشده‌اند و در مدل نهایی حذف گردیده‌اند.

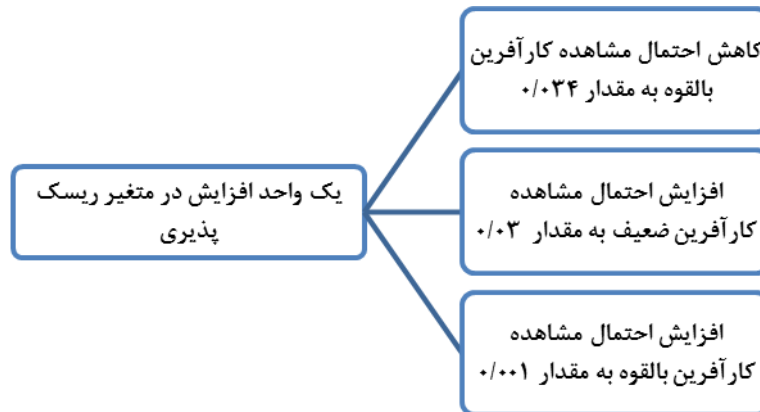
جدول ۳- ضریب همبستگی بین متغیرهای تحقیق

متغیر	سن	درآمد ماهیانه خانواده	ریسک‌پذیری	توفیق‌طلبی	استقلال‌طلبی	خلاقیت	دانشگاه	مرکز کارآفرینی با میزان آشنایی با	جنسیت	مقطع تحصیلی	کارآفرینی	گذراندن درس
سن***	۱											
درآمد ماهیانه خانواده**	-۰/۰۷	۱										
ریسک‌پذیری***	۰/۰۶	۰/۱۲	۱									
توفیق‌طلبی**	۰/۱۳	۰/۲۱	۰/۲۳	۱								
استقلال‌طلبی***	-۰/۰۴	۰/۱	۰/۴۷ ⁺	۰/۵۶ ⁺⁺	۱							
خلاقیت***	-۰/۱۶	۰/۱۲	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۳۶	۱						
میزان آشنایی با مرکز کارآفرینی دانشگاه**	۰/۰۰۸	-۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۰۳	۰/۱۱	۰/۲۹	۱					
جنسیت*	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۶۶ ⁺⁺	۰/۲۸	۰/۱۵	۰/۲	۰/۱۲	۱				
مقطع تحصیلی*	۰/۲۵ ⁺⁺	-۰/۰۸	-۰/۱۷	-۰/۱۴	-۰/۳۲	-۰/۱۹	۰/۱۳	۰/۱۲	۱			
گذراندن درس کارآفرینی*	-۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۳۵	۰/۲۲	۰/۱۴	۰/۲۵	۰/۳۴ ⁺⁺	۰/۰۱	-۰/۲۷ ⁺	۱		

- بین متغیرهای فاصله‌ای و نسبی از ضریب همبستگی پیرسون؛ بین دو متغیر اسمی از ضریب همبستگی فی و بین دو متغیر (اسمی و فاصله‌ای) یا (اسمی و رتبه‌ای) نیز از ضریب همبستگی فی استفاده شده است.
- متغیرهای فاصله‌ای و نسبی با***، متغیر رتبه‌ای با** و متغیر اسمی با* ستاره مشخص شده‌اند.
- + و ++ به ترتیب بیانگر معنی‌داری ضریب همبستگی برآورد شده در سطح ۵ و ۱ درصد است.

جدول ۴- اثرات نهایی برای احتمال مشاهده هر یک از طبقات

اثرات نهایی			متغیر
$Y_i=2$	$Y_i=1$	$Y_i=0$	
۰/۰۰۱	۰/۰۳	-۰/۰۳۴	ریسک‌پذیری
۰/۰۱۳	۰/۰۴	-۰/۰۶۳	توفیق‌طلبی
۰/۰۱۵	۰/۰۵	-۰/۰۷	خلاقیت
-۰/۰۲	-۰/۰۷	۰/۰۹	مقطع تحصیلی
۰/۱۲	۰/۲۸	-۰/۴۱	گذراندن درس کارآفرینی

نگاره ۱- بررسی اثر متغیر ریسک‌پذیری بر احتمال مشاهده هر یک از سه سطح کارآفرینی

در جدول ۲ مشاهده شد که متغیر ریسک‌پذیری تأثیر مثبت بر کارآفرینی دارد و اثر آن به لحاظ آماری در سطح احتمال ۵ درصد معنی‌دار گزارش شد. اثرات نهایی این متغیر که در جدول ۴ ارائه گردیده، بیان می‌کند که یک واحد افزایش در مقدار این متغیر، احتمال مشاهده وضعیت کارآفرینی را ۰/۰۰۱ واحد افزایش می‌دهد و احتمال مشاهده وضعیت غیرکارآفرینی را ۰/۰۳۴ کاهش می‌دهد. این نتیجه با یافته‌های: لامپکین و اردوغان (Lumpkin & Erdogan, 1999)؛ اولسون (Olson, 2000)؛ هاوارد (Howard, 2004)؛ هزارجریبی (۱۳۸۲) و هاشمی داران (۱۳۸۴) همخوانی دارد. ضریب برآورد شده برای متغیر توفیق‌طلبی مثبت و در سطح احتمال ۱ درصد معنی‌دار می‌باشد و نشان دهنده هم سو بودن تغییرات کارآفرینی و میزان توفیق‌طلبی آزمودنی‌ها می‌باشد. مطابق با اثر نهایی گزارش شده برای متغیر فوق با افزایش یک واحدی در متغیر توفیق‌طلبی احتمال مشاهده وضعیت کارآفرین بالقوه در میان دانشجویان مورد مطالعه، ۰/۰۱۳ واحد افزایش، و احتمال مشاهده وضعیت غیر کارآفرینی را ۰/۰۶۳ کاهش می‌یابد. نتایج تحقیقات پیشین: شین (Schein, 1994)؛ هاوارد (Howard, 2004)؛ هزارجریبی (۱۳۸۲) و برومندنسب (۱۳۸۱) نیز نتیجه بدست آمده در تحقیق حاضر را تأیید می‌نمایند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

علامت ضریب برآورد شده برای متغیر خلاقیت نشان می‌دهد که این متغیر تأثیر مثبت بر کارآفرینی دارد و اثر نهایی متغیر فوق نیز بیان می‌دارد که یک واحد تغییر در امتیاز خلاقیت دانشجویان احتمال مشاهده کارآفرینی در دانشجویان را ۰/۰۱۵ افزایش می‌دهد و همچنین احتمال مشاهده غیرکارآفرین را ۰/۰۷ کاهش می‌دهد و با مقایسه اثرات نهایی این متغیر با دو متغیر ریسک‌پذیری و خلاقیت مشخص می‌شود که این متغیر تأثیر بیشتری بر کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه دارد و این یافته با نظر: فارس (Faris, 1999)؛ شین (Schein, 1994)؛ پوستیگو (Postigo, 2002) و هزارجریبی (۱۳۸۲) که خلاقیت را مهمترین عامل در بروز کارآفرینی می‌دانند، همسو می‌باشد.

در این تحقیق نظر به اهمیت مبحث کارآفرینی با استفاده از اطلاعات جمع‌آوری شده از دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز به بررسی عوامل روانشناختی مؤثر بر میزان روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه تبریز

در این تحقیق نظر به اهمیت مبحث کارآفرینی با استفاده از اطلاعات جمع‌آوری شده از دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز به بررسی عوامل روانشناختی مؤثر بر میزان روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه تبریز

- نکته قابل توجه دیگر ارتباط ضعیف مرکز کارآفرینی دانشگاه تبریز با دانشجویان و اطلاع‌رسانی ضعیف این مرکز به عنوان ارگان ترویج دهنده فرهنگ کارآفرینی می‌باشد لذا به‌منظور موفقیت این نهاد در رسالت خود توصیه می‌گردد بازنگری کلی در برنامه‌های این مرکز در سطح دانشکده‌ها بخصوص دانشکده کشاورزی صورت پذیرد.

- با توجه به غیرکارآفرین بودن اکثر دانشجویان مورد مطالعه و نقش آموزش در تقویت ویژگی‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد گروه‌هایی آموزشی با تشویق دانشجویان به گذراندن دوره‌های کارآفرینانه مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی در جهت تشویق و تقویت خلاقیت و نوآوری در دانشجویان گام بردارند.

- با توجه به تاثیر درس مبانی کارآفرینی بر آشنایی دانشجویان با ویژگی‌های کارآفرینان و فعالیت‌های کارآفرینانه، گروه‌های آموزشی امکان انتخاب این درس را به‌عنوان یک درس عمومی فراهم نمایند.

- با شناخت و معرفی افراد و دانشجویان کارآفرین در رشته‌های مختلف کشاورزی، برگزاری مسابقات و نمایشگاه‌های خلاقیت و نوآوری در کشاورزی، زمینه‌ی ترویج فرهنگ کارآفرینی فراهم گردد.

- پیشنهاد می‌گردد با توجه به اثرات معنی‌دار ویژگی‌های روان‌شناختی در کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه، از طرف مرکز مشاوره دانشگاه، کارگاه‌های آموزشی به منظور ریشه‌یابی و ارائه راه‌کار برای افزایش روحیه ریسک‌پذیری، توفیق‌طلبی و خلاقیت در دانشجویان برگزار گردد.

پرداختیم. نتایج حاکی از غیرکارآفرین بودن بیش از ۶۵ درصد دانشجویان مورد بررسی و همچنین مقدار نسبتاً پایین (۱۲ درصد) کارآفرین بالقوه در بین دانشجویان مورد بررسی بود که به طور کلی نمی‌تواند در دراز مدت اثرات و نتایج مثمر ثمری را برای نظام آموزش عالی در بعد آموزشی و تولیدات بخش کشاورزی از بعد تولید ملی در بر داشته باشد؛ در ادامه بر اساس نتایج برآورد مدل لاجیت رتبه‌ای مشخص شد که متغیرهای توفیق‌طلبی، ریسک‌پذیری و خلاقیت بر روحیه کارآفرینی دانشجویان تأثیر مثبت دارند؛ همچنین گذراندن درس کارآفرینی بر کارآفرینی دانشجویان تأثیر مثبت داشته و روحیه دانشجویان مقطع کارشناسی نسبت به دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در وضعیت بهتری قرار داشت. بر پایه نتایج تحقیق پیشنهادهای زیر به منظور تقویت روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز پیشنهاد می‌گردد:

- بر اساس یافته‌های تحقیق، ۶۵ درصد دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز غیرکارآفرین بودند. این نتیجه نشان دهنده آن است که سیستم آموزشی در رشته‌های کشاورزی در راستای رشد و تقویت ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان تدوین نشده است و تأکید اصلی در این رشته‌ها بر دروس نظری و انباشت محفوظات و کم‌توجهی به پرورش مهارت‌های کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری می‌باشد که سبب تنزل پژوهشگری، خلاقیت و کارآفرینی در دانشجویان شده است. از این رو توصیه می‌شود برای تقویت و رشد کارآفرینی دانشجویان در سیستم آموزشی تجدید نظر کلی در جهت بازارمحوری، ایجاد انگیزه و مشارکتی نمودن محتوای دروس صورت پذیرد.

منابع

- احمدپور داریانی، م. (۱۳۸۲). کارآفرینی و نقش آن در اقتصاد ملی؛ مجموعه مقالات کارآفرینی و تکنولوژی پیشرفته، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- احمدپور داریانی، م.، و مقیمی، س. م. (۱۳۸۸). مبانی کارآفرینی، تهران: انتشارات فراندیش.
- اسکندری، ف. (۱۳۸۵). عوامل مؤثر بر عملکرد کارآفرینانه دانش‌آموختگان آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی، پایان‌نامه دکتری، کرج: پردیس دانشکده کشاورزی.
- اورعی یزدانی، س. (۱۳۷۳). انگیزه توفیق‌طلبی عامل خودکنترلی و کارآفرینی. فصلنامه دانش و مدیریت، شماره ۲۶، صص ۴۰.

- برومندنسب، م. (۱۳۸۲). بررسی روابط ساده و ترکیبی وضعیت اقتصادی - اجتماعی، توفیق طلبی، ریسک‌پذیری، خلاقیت و اعتماد بنفس با کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- حسینی، م.، حسینی، ج.ف.، و سلمان پور، م.ر. (۱۳۸۸). عوامل تأثیرگذار بر کارآفرینی دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی استان تهران، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۵، شماره ۲، صص ۱۰۱-۱۱۲.
- حسینی، م.، و عزیزی، ب. (۱۳۸۵). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه و مهارت‌های کارآفرینی دانشجویان سال آخر دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران، *مجله علوم کشاورزی ایران*، جلد ۳۸، شماره ۲، صص ۲۴۱-۲۵۱.
- حسینی لرگانی، س. م.، میرعرب رضی، ر.، و رضائی، س. (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در هزاره جدید: زیرساختی برای اشتغال فارغ التحصیلان آموزش عالی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۱۱۹-۱۳۷.
- خسروی پور، ب.، سلمان پور، م.ر. (۱۳۹۰). شناسایی عوامل آموزشی در مجتمع آموزش جهاد کشاورزی شهید کریمی گرگان با تأکید بر توانمندی کارآفرینانه دانشجویان، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۷، شماره ۱، صص ۸۹-۹۹.
- زمانی، غ.، و شریف زاده، م. (۱۳۸۵). روحیه کارآفرینی در دانشجویان کشاورزی (مطالعه موردی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز). *مجله علوم کشاورزی ایران*، جلد ۳۷، شماره ۱، صص ۱۰۷-۱۱۵.
- صادقی، ح. و همایون فر، م. (۱۳۸۲). سهم بخش کشاورزی در اشتغال و کاهش بیکاری. قابل دسترسی در: www.Iran.ac.ir
- عزیزی، م. (۱۳۸۲). مطالعه زمینه بروز و توسعه کارآفرینی در دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی.
- قوامی، ه. و لطفعلی پور، م. ر. (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر انتخاب کارآفرینی در مقایسه با اشتغال دستمزدی دانش‌آموختگان دانشگاه فردوسی مشهد. *مجله دانش و توسعه*، دوره ۱۵، شماره ۲۴، صص ۱۶۳-۱۸۲.
- کبیری، ف.، محمدرضائی، ر.، و ظریفیان، ش. (۱۳۸۶). بررسی رابطه استعدادها کارآفرینی کلزا کاران شهرستان کازرون با سطوح پذیرش کلزا، خلاصه مقالات اولین کنفرانس ملی کارآفرینی، خلاقیت و سازمان‌های آینده، تهران.
- مرادی، ح.، بیژنی، م.، برادران، م.، شعبانعلی فمی، ح.، و آجیلی، ع. (۱۳۹۱). نقش مؤلفه‌های اطلاعاتی - ارتباطی توسعه حرفه‌ای در توسعه کارآفرینی سازمانی (مطالعه موردی: مدیریت ترویج کشاورزی استان کرمانشاه)، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۸، شماره ۱، صص ۱۱۵-۱۲۱.
- ملکی، ط.، و رستمی، ف. (۱۳۹۲). مانع‌ها و راه کارهای مناسب کارآفرینی در آموزش کشاورزی (مورد بررسی: مرکز آموزش علمی- کاربردی کشاورزی ماهی دشت)، *فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، شماره ۲۴، صص ۸۱-۷۱.
- هاشمی‌داران، ح. (۱۳۸۴). اشتغال و کارآفرینی در بخش کشاورزی ایران. *مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی*، انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، صص ۴۹۱-۵۲۳.
- هزارجریبی، ج. (۱۳۸۲). بررسی میزان کارآفرینی دانش‌آموختگان علوم انسانی در عرصه نشریات فرهنگی و اجتماعی شهر تهران؛ رساله دکتری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.
- هوشمندان مقدم‌فرد، ز.، رضوانفر، ا.، موحد محمدی، ح.، و شمس، ع. (۱۳۹۰). سنجش میزان روحیه کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های استان زنجان، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۷، شماره ۲، صص ۱۰۵-۱۱۵.

Clark, B.R. (2004). The entrepreneurship university demand and response: Theory and practice. *Tertiary education management. Vol.22 'spring*.

Faris, S. (1999). Seeking Entrepreneurial Origins: Are Entrepreneurs Born or Made? Available at: <http://www.celcee.edu>.

Howard, S. (2004). Developing Entrepreneurial Potential in Youth: The Effects of Entrepreneurial Education and Venture Creation. University of South Florida Repot, pp. 3-17.

Lumpkin, G.T., and Erdogan, B. (1999). If not entrepreneurship, can psychological characteristics predict entrepreneurial orientation? A pilot study. USASBE/SBIDA Annual National Conference Sailing the Entrepreneurial Wave into the 21st Century. San Diego, California.

Olson, D. E. (2000). The role of entrepreneurial personality characteristics on entry decisions in a simulated market. United States Association of Small Business & Entrepreneurship (USASBE) /Small Business (20),20.

- Pitesco, E. (2000). Enterprise culture and education. *International Small Business Journal*, 11,3, 11 – 33.
- Postigo, S. (2002). Entrepreneurship education in Argentina: The case of Santander University Proceedings of the Conference Entitled. The Internationalizing in Entrepreneurship Education and Training, Malaysia.
- Schein, E. H. (1994). Entrepreneurs: What they are really like. *Vocational Education Journal*, 64(8), 40-47.

Psychological Characteristics Affecting the Entrepreneurship of Agricultural Students of Tabriz University

Sh. Zarifian^{*1}, E. Pishbahar², M. Adeli Sardoei³ and O. Sharifi³

(Received: Oct, 19, 2012; Accepted: Jun, 7, 2015)

Abstract

Today, the entrepreneurs are known as the engine of development and economic growth. They are essential elements for development of new businesses and jobs. Due to the high percentage of unemployed graduates in agriculture, strengthening the entrepreneurial spirit of agricultural students could play a major role in creating jobs by them. This descriptive – correlation study was conducted for identifying entrepreneurship status of the agricultural students of Tabriz University in order to set up an entrepreneurship-based educational system. The population of the study was 550 students of the agricultural college and sample size was determined as 190 by using the Cochran formula, who were randomly selected. Dependent variable was entrepreneurship status of the students. Order logit model used to estimate the determinants of entrepreneurship for agricultural students. Results showed that 65.3 percent of the students have not shown any sign of entrepreneurs, 21.1 percent and 13.6 percent were weak entrepreneurs and potential entrepreneurs, respectively. Results indicates the necessity for changing the educational system for strengthening and developing the students' entrepreneurship. Logit model showed that three psychological characteristics: "risk-taking propensity", "achievement needs" and "creativity" had significant effects on the entrepreneurship of agricultural students. In addition, entrepreneurship status of the undergraduate students was more than the post-graduate students, and the students who passed course of entrepreneurship more than the others.

Keywords: Agriculture, Creativity, Entrepreneurship, Need for Achievement, Ordered Logit Regression Model, Risk-Taking.

---

¹ - Associate Professor, Rural Development and Extension Dept., Faculty of Agriculture, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

² - Assistant Professor, Dept. of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

³ - Instructors, Faculty of Agriculture, University of Jiroft, Jiroft, Iran.

* - Corresponding author, Email: Zarifian@tabrizu.ac.ir